

TANPINAR'IN YUNUS KÂZIM KÖNİ'YE GÖNDERİLMEMİŞ MEKTUBU

İbrahim ŞAHİN

Yunus Kâzım Köni (1903-24 Aralık 1957) Musul'da doğmuş, ilk ve orta tahsili İstanbul Sultanisi'nde yaptıktan sonra, Darü'l-fünun'un felsefe şubesine girmiş ve 1924 yılında bu bölümden mezun olmuştur. Uzun zaman liselerde öğretmenlik yaptıktan sonra 1942 yılında Talim Terbiye Kurulu üyeliğine atanmış, bir süre İlköğretim Genel Müdürlüğü yapmıştır. Felsefeye ve eğitime dair yazıları bulunan Yunus Köni'nin *Bir Kadının Jurnaldan* (1949) adlı hikâye kitabı ile *Ufuk Çizgisi* (1940) adlı bir de şiir kitabı vardır.

Tanpınar, dostlukları Darü'l-fünun'daki talebelik yıllarına dayanan Yunus Kâzım Köni'nin ölümü üzerine, müşterek dostları Hasan Ali Yücel'e yazdığı mektupta şunları söyler: "Yazık Âliciğim, seneyi çok kötü kapattık. Senin de çok sevdiğine emin olduğum Yunus'tan bahsediyorum. Hayatımın neresine bakarsam karşıma çıkan insanlardan biri, perişan etti beni. Birkaç gün evvel bir mektubunu almıştım. Ameliyata karar verdiğini yazıyordu. Ben karışmaktan korktum. Daha evvel iki defa İstanbul'a gelmesini ve Ekrem Şerif'te [Egeli] yatmasını ve iyi bir muayeneden sonra onun vereceği karara göre ameliyat olup olmamasını yazmıştım. Niçin ısrar etmedim? Neden kalkıp Ankara'ya gitmedim? Hâlâ bile bu işin nasıl olduğunu anlamış değilim. Yunus, Âliciğim o yatakhanedeki küçük ve sevimli kedi kıyafetli çocuk. Korkunç! Kâğıtlarımı karıştırdıkça elime son yazdığı mektuplar geçiyor ve ben, sadakatsizlik olmasın diye hep olduğu yerde bırakıyorum. Montaigne'in dediği gibi condition humaine ama acı. Son İstanbul'a geldiği zaman beni aramış, bulamamış. 'Merdivenlerde otura otura yukarı çıktım ve

sonra seni kahvede bekledim' diyordu. Kim bilir nerede sürtüyordum. Galiba bu işi unutamayacağım."¹

Tanpınar aynı mektubun son satırlarında, yeniden Yunus Kâzım'ı hatırlayarak şunları söyler: "Fakat bugünlerde, İstanbul'da çalışmak çok güç. Lodos, bir kadim Roma fahişesi gibi çırılçıplak soyunmuş, rakediyor. Şehir, ışık, bahar kokusu, düdük sesleri ve bizim için olmayan aşk hülyaları içinde çalkalanıyor; hep ben merdivenin basamağında oturmuş, mecalsiz dinlenen biçare kardeşi düşünüyorum."²

Tanpınar mütareke senelerini anlattığı bir başka yazısında, Yahya Kemal vesilesiyle aralarında Yunus Kâzım'ın da bulunduğu gençlerden söz eder. Yahya Kemal'in kendileri üzerindeki tesirini anlattıktan sonra Tanpınar, bir süre sonra hocaları ile dost olduklarını ve Yahya Kemal'in etrafındaki öğrencilerin hemen her şubeden olmak kaydıyla, zamanla kalabalıklaştığını söyler. Tanpınar'ın Yahya Kemal'in etrafında olduklarını söylediği gençler arasında Yunus Kâzım Köni de vardır: "Nurullah Ataç, Rıfkı Melûl, Ali Mümtaz, Yunus Kâzım, Necmeddin Halil, Mustafa Nihad, Hüseyin Avni, Osman Zekâî, Halil Vedad, Hasan Rasim, Ahmet Muhtar, Sami ve nihayet daha o zamanlar bile arkadaşlarını tettebbuuna ve hafızasına hayran eden Mükrimin Halil, velhasıl bugün isim veya eserleri fikir ve sanat hayatımızın hakikî ufkunu teşkil edenlerin çoğu, hayatlarının şekil ve imkânları müsaade ettikçe onun etrafında bulunmaktan lezzet duyarlardı."³

Yunus Kâzım Köni, felsefe tahsil etmiş olmakla beraber, kendi nesline mensup birçok isim gibi, edebiyatla da meşguldür. Onun hikâyeleri hakkında yazdığı yazıda Tanpınar, "Kadim filozofların bu sakin dostu -Mahmurluk adlı son hikâyeye veya dialoga bakın!- öyle zamanlarında insanlar içinde cennetinden ayrılmış bir melek kadar haşin bir yüzle dolaşır. Fakat galiba dostumu çok anlattım. Daha fazla ısrar, okuyucularını bir yığın sürprizden mahrum edecektir. Son olarak söyleyeyim ki *Bir Kadının Jurnalından* muharriri bu eseriyle sanatının en mühim menziline gelmiştir. Temenni edelim ki bu mesut başarı gelecek bir yığın üstün zaferin bir müjdesi olsun. On-

1 Bilindiği gibi Tanpınar'ın özel evraki, İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'ndedir. Söz konusu evrak üzerindeki incelemelerim sırasında gösterdikleri nezaketten ve sağladıkları kolaylıktan dolayı öncelikle enstitü müdürü, kıymetli bilim adamı Prof. Dr. Fikret Turan'a ve çalışmalarım sırasında beni yalnız bırakmayan Arş. Gör. Müslüm Yılmaz'a ve evrakların fotoğraflarını çeken Kartal Yolcu'ya teşekkür ederim.
Tanpınar'dan Hasan Ali Yücel'e Mektuplar, (Hazırlayan: Canan Yücel Eronat), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1997, s. 13.

2 *age.*, s. 15.

3 Ahmet Hamdi Tanpınar, "İstanbul'un Fethi ve Mütareke Gençleri", *Cumhuriyet*, no. 6447, 28 Temmuz, 1942, s. 2.

ları beklemek hakkımızdır. Çünkü bu kitapla tahmin ettiğinden fazla taahhüt altındadır.”⁴ diyerek onun hikâyeciliğini ve hatta şairliğini över. Yunus Kâzım Köni, gençlik yıllarında şiirle de meşgul olmuş ve Tanpınar'a, yayımlaması ricasıyla bazı şiirlerini göndermiştir. Tanpınar'ın Ahmet Kutsi Tecer'e bu konudan söz ettiği mektubun tarih ise 29 Ocak 1936'dır. Tanpınar ve arkadaşları o tarihte İlhami Safa'nın *Kültür Haftası* adlı mecmuasının çevresindedirler: “Yunus'tan şimdi bir mektup aldım. Bana beş şiir göndermiş, kendi şiirleri. Neşret diyor.”⁵

Günlükler'inde, Yunus Kâzım Köni'ye ilişkin hatırlamaları Köni'nin vefatından sonra gittikçe artan Tanpınar'ın arkadaşını ciddi bir vicdan azabıyla hatırladığı görülmektedir. Öyle ki 14 Aralık 1958 tarihli günlükte, yazmakta olduğu bir romandaki Nuri adlı kahramanını, Yunus'u düşünerek kurguladığını görürüz: “Bu gece hep romanla meşgul oldum. Fakat hiç de sağlam değil. Hep arayarak başlıyorum. Bulamıyorum yahut güçlükte buluyorum ve çabuk tüketiyorum. Roman için behemehal bir vak'a lazım. (Şimdiye kadar yalnız altmış sayfa yazmışım. Bazı yerler de şişirme.) Nuri, Yunus mu olacak fakat hiç benzemiyor.”⁶ Bu satırları yazdıktan yaklaşık bir ay sonra, yine başka bir vesile ile Köni'yi hatırlar: “Tatsız tuzsuz günler birbirini kovalıyor... Dün akşam oldukça aptal bir piyes seyrettim: *Defense de doubler*. Budala. Boucherié'de daha budala bir yemek. Geç yattım, erken uyandım. Gece dönüşte koltukta otururken Yunus [Kâzım Köni] hatırıma geldi. Acayip bir vicdan azabı... Yunus haristi, evli adam sıfatıyla hayatı benden iyiydi. Benim ıstıraplarımı çekmedi. Beni kıskandığı oldu, hatta küçük gördü, belki işlerimi de bozdu. Belki sevdiğim kadınla bana ihanet etti. Fakat Yunus beni severdi. Dün akşam bunu düşündüm, tâli'imizde garip bir beraberlik vardı.

4 Ahmet Hamdi Tanpınar, “Bir Kadının Jurnalından”, *Cumhuriyet*, no. 8885, 6 Mayıs 1949, s. 2. Tanpınar, ayrıca Yunus Kâzım'ın 1940'da yayımlanan *Ufuk Çizgisi* adlı şiir kitabı hakkında da bir yazı kaleme almıştır. bk. “Ufuk Çizgisi ve Yunus Kâzım Köni”, *Tasvir-i Efkâr*, no. 4586, 8 Ocak 1941, s. 3.

5 *Tanpınar'ın Mektupları*, (Hazırlayan: Zeynep Kerman), 6. Baskı, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2014, s. 35. Ancak Yunus Kâzım'ın *Kültür Haftası*'nda herhangi bir şiiri yayımlanmamıştır.

6 *Günlüklerin Işığında Tanpınar'la Başbaşa*, (Hazırlayanlar: İnci Enginün-Zeynep Kerman), 5. Baskı, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2013, s. 138.

Harbiye'deki emirber odasında yatması belki de dünyanın en hazince manalı şeylerindendi.”⁷

Yine Dostoyevski'nin *Beyaz Geceler* adlı romanından uyarlanan aynı adlı filmi seyretmiş ve beğenmiştir. Bu hikâyeden kendisine, çok önceleri Yunus Kâzım'ın bahsettiğini ama okumadığını söyleyen *Huzur* yazarı⁸ 1 Mart 1961 tarihli günlükte, Hasan Ali Yücel'in vefatı vesilesiyle kendisini üzen ve yakın zamanda gerçekleşmiş ölümleri anacaktır. Ölüm onun hayatına babasını, Yahya Kemal'i, Nurullah Ataç'ı, Yunus Kâzım'ı kaybetmesiyle girmiş ve son olarak Hasan Ali Yücel'in ölümü kendisini iyice sarsmıştır.⁹

Hayatının son yıllarına doğru ölümü daha sık düşünmeye başlayan Ahmet Hamdi Tanpınar, sık sık birkaç sene içinde kaybettiği dostlarını ve yakınlarını hatırlar. Bunlar arasında Yahya Kemal, Nuri, Yunus Kâzım, Hasan Âli, Şadi Nuri ve İsmail Habip Sevük vardır. Üstelik o günlerde Rıfki Melül Meriç de prevantoryumda yatmaktadır.¹⁰

Ölümüyle kendisini bu kadar sarsan yakın dostu Yunus Kâzım Köni'ye, Köni'nin ölümünden yaklaşık iki sene önce bir mektup yazmış ancak göndermemiştir. 21 Kasım 1960 tarihli günlükte, yazıp da göndermediği bu mektuptan söz eder: “Kâğıtlarımı karıştırırken Yunus'a [Kâzım Köni] yazdığım, fakat Münih'e göndermediğim bir mektubun parçasını buldum. Gariptir ki aynı şeylerden başka surette bahsetmişim: Her şey bende ihtiyari diyorum. Zannederim ki asap bozukluğu ve teksif imkânsızlığı, içimde ve eserde beni harap ediyor. Yahut harap etmiş. Hocalık ve faydasız nesir, birkaç evde birden yaşamak gibi. Birini bırakıp öbürünü almakla iş olmuyor. Asap yoruluyor, lymphati-que oluyor.”¹¹

Tarihsiz olan ve gönderilmemiş bulunan bu mektup, muhtemelen 1956 yılının ilk aylarında –ocak ya da şubat- yazılmıştır çünkü Tanpınar mektubunda, edebiyat tarihinin ikinci baskısının tashihi ile meşgul olduğunu söylüyor. Kendisini yordüğünü ve üzdüğünü söylediği edebiyat tarihi ona göre, kitaba eskinin çerçevesiyle başladığı için, “bir nevi (ifrit) olmuştur”. “İki mukaddime... Kalanı hiçbir bütünlüğü olmayan 650 sahife. Hele başına koyduğum ve hâlâ bitiremediğim eski şiirin estetiğine dair bir giriş var. Kitabın metninde vaadettiğim için vazgeçemiyorum da. Hülâsa eski mecmualara döndü. Bir nevi molla işi oldu. Tam şark.” diyerek eleştirdiği *On*

7 *age.*, s. 165.

8 *age.*, s. 149.

9 *age.*, s. 250.

10 *age.*, s. 293.

11 *age.*, s. 232.

dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi'nin ikinci baskısı 1956 yılının temmuz ayında neşredilmiştir.¹² Diğer yandan söz konusu mektupta İstanbul'da kışın berbat geçtiğinden de söz edilmektedir. *Günlükler*'inde açıkça söylediği gibi Yunus Kâzım o tarihte Almanya'dadır. Zaten mektupta da aynı konu şu şekilde geçer: "İstanbul berbat. Beş gündür kış bütün kepezeliğini yapıyor. Limana, şehrin sokaklarına benim ihtiyar vücuduma ejderha gibi saldırdı. Her şeyi alt üst etti. Hallaç dükkânına döndürdü. Başka zamanlar kar görünce sevinirdim. Bu sene müthiş bir üzüntü verdi bana. Üstelik bileceğin gibi politika da çok latif gidiyor! Para meselesi berbat. Bu anda senin yerinde olmayı ne kadar isterdim. Fakat Almanya'da değil de Fransa'da ve Paris'te."

Mektubun Tanpınar biyografisine ve mizacına ilişkin bilgiler verdiğini de burada hatırlatalım. Yunus Kâzım'a yazdığına göre Tanpınar, mektubu yazdığı tarihten bir yıl önce, şubat ayında, Paris'e gitmiş ve orada Abidin Dino ve Pertev Naili Boratav ile görüşmüştür. Mektupta "geçen sene şubatta bir yirmi gün gitmişim" şeklinde söz edilen Paris seyahatinin gerekçesi, Filmoloji Kongresi'dir. Tanpınar; 1955 yılının 11 Şubat'ında, Filmoloji Kongresi için Paris'e gitmiş, 13 Şubat'ta Petit Palais'de Courbet sergisini gezmiş, 27 Şubat'ta da Dr. Larosa ile Valery'nin editörü Ch.'yi ziyaret etmiştir.¹³

Kendinden memnuniyetsizlik, yılgınlık, yorgunluk, pişmanlık Tanpınar'ın günlüklerinden ve mektuplarından takip edildiği kadarıyla bilhassa ömrünün son yıllarında onun mizacının gittikçe belirginleşen yanlarıdır. Entelektüel kimliği bakımından hiçbir zaman kendini bir yere ait hissetmemiş bulunan Tanpınar, söz konusu mektubunda da "yersizlikten" şikâyet etmektedir. Hayatını sürekli gözden geçiren, kendisiyle daima hesaplaşan, içinde bulunduğu şartlardan hep şikâyet eden *Beş Şehir* yazarı, kabahatin geçmişte yaptığı ama bir türlü bulamadığı bir hatada olduğuna inanmaktadır. Kendisini hiçbir yere ait hissetmemekte, hep kapının önünde, eşikte biri gibi yaşamaktadır. Aslında edebî metinlerinin birçoğunda karşımıza çıkan bu hâl, Tanpınar mizacının yaratıcılığa açılan kapısıdır. Kendisinin ifadesiyle 'hep olması lazım gelenle olmuş olanın hesabını yapan' Tanpınar'ın Yunus Kazım Köni'ye yazdığı ancak göndermediği mektubu, onun hayatı ve mizacı hakkındaki bilgileri zenginleştireceği düşüncesiyle aşağıda yayımlıyoruz.

Yunus

Mektubuna bugün yarın diye cevap veremedim. Bilirsin filan şeyi yapıyorum diye hiçbir şey yapamıyorum. Daha mükemmelini yapacağım diye bek-

¹² Orhan Okay, *Bir Hülya Adamının Romant*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2012, s. 375.

¹³ *age.*, s. 375.

leyip, sonra en manasızını ortaya çıkaran adamım. Edebiyat tarihinin ikinci baskısı ile meşgulüm. Hakikatte beni çok yordu. Ve ayrıca da üzdü. Kitaba eskinin çerçevesiyle başladığım için, bir nevi ifrit oldu. İki mukaddime... Kalları hiçbir bütünlüğü olmayan 650 sahife. Hele başına koyduğum ve hala bitiremediğim eski şiirin estetiğine dair bir giriş var. Kitabın metninde vaadettiğim için vazgeçemiyorum da. Hülâsa eski mecmualara döndü. Bir nevi molla işi oldu. Tam şark. Hangisini söyleyeyim. Bir gazeteye bir mülakat verdim¹⁴. On beş türlü hatası var. On gündür tashih için gidemedim. Bir yığın dedikoduya sebep olacak. Hülâsa büyük küçük bir yığın sıkıntının içindeyim.

İstanbul berbat. Beş gündür kış bütün kepezeliğini yapıyor. Limana, şehrin sokaklarına benim ihtiyar vücuduma ejderha gibi saldırdı. Her şeyi alt üst etti. Hallaç dükkânına döndürdü. Başka zamanlar kar görünce sevinirdim. Bu sene müthiş bir üzüntü verdi bana. Üstelik bileceğin gibi politika da çok latif gidiyor. Para meselesi berbat. Bu anda senin yerinde olmayı ne kadar isterdim. Fakat Almanya'da değil de Fransa'da ve Paris'te. Sabahleyin kahvede, evimin veya otelimin altında kahvaltı edip bir parçacık çalışmak, öğlenden sonra yemek Opera caddesiyle Odeon arasındaki lokantada yenecek, Bibliotheque Nationale, müzelerle, sergilere gitmek, akşamüstü iki tiyatro bir bale yoksa bir dostla bir kahvede oturup konuşmak. Mecmua idarehanelerine, kütüphanelere, müzik hollere, tiyatroya ve sergiye aynı yenilik ve yaratıcılığı görmek için gidilen bir memleket. Geçen sene Şubat'ta bir yirmi gün gitmişim. Öyle anlar geçirdik ki! Abidin'le Pertev'le geçirdiğim bazı saatleri hiç unutamayacağım. Abidin'in karısı Güzin'i tanırsın! Biçare bir şeydir. Fakat ikisi de yaşadıkları hayatı başkaları için güzelleştirmeyi, biliyorlar. Evlerinde Gauzou diye Peru'lu bir Fransız şairi ile Jean diye bir film mühendisi tanışmışım. Gauzou ressam ve aynı zamanda tarih öncesi mağara devirleri meraklısı. Hakiki âlim daha doğrusu. Tabii inadına sol. İnadına da entelektüel ve Fransız şairi. Binaenaleyh bıçak sırtı gibi bir noktada her an düşmemek için çabalayarak yaşıyor. Bütün ömrü bir trapez üzerinde, birleşmeyecek şeyleri birleştirmekle geçiyor. Fakat ne kadar güzel konuşuyordu. Jean da öyle. Mapol'un kılıcını çekmişti. Pirandello'dan öyle bahs etmişti ki...Bir iki akşam yemeğine de Elizeit adında bir beyaz Rus'un Notr dame'in tam karşısında açtığı bir lokantaya gitmiştik. Bütün film artistleri, prodüktörler orada idi. Fakat mesele onlarda değil, bütün havada idi. Bunları niçin bugün ve sana yazıyorum? Her şey içimde beni kaçmağa sevk ediyor da ondan. Müthiş bir Paris hasreti içindeyim. Tabii geç kalmanın, ziyafete her şey tükendikten sonra kapıdan uğramanın azabı, o

14 Tanpınar'ın bahsettiği *Yeni İstanbul* gazetesinde (no. 2288) 30 Mart 1956 tarihinde yayımlanan ve N. M. Öztürkmen tarafından yapılan mülakat olmalıdır.

yersizlik hissini unutmuyorum. Her iki seyahatimde de hiç mesud değildim. Kökümden beslenemeyeceğim hiçbir şey beni tam mesud etmiyor. Fakat ben ne zaman yer sahibi oldum? Burada kendi evimde, masamın başında bile yersiz değil miyim? Bir başka kapının dışına bırakılmış gibi yaşamıyor muyum? Hangi büyük yanlışın, bir türlü farkına varamadığım budalalığım kurbanıyım, bilmiyorum. Mutlaka başlangıçta bir nokta kadar küçük bir şey olmalı bu. Hani iki çizgi arasında o zaviyenin başlangıç noktası gibi bir şey. Fakat şimdi hayatımı bulduğum uçtan gittikçe büyüyen bir açıklıkta seyretmeme sebep oldu. Hep olması lazım gelenle olmuş olanın hesabını yapıyorum.

